МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА МИЛЛИЙ ВА ҲАРАКАТЛИ ЎЙИНЛАРНИ ЎТКАЗИШ МЕТОДИКАСИ

10.53885/u1681-3548-5272-h

Саидмуродова Гавҳар Наврўзовна
БухДУ ҳузуридаги Педагогика институти магистири
Бухоро, Ўзбекистон

Аннотация

Ушбу тезисда мактабгача таълим муассасаларида миллий ва ҳаракатли ўйинларни ўтказиш методикаси тўғрисида фикрлар келтирилган.

Калит сўзлар: мактабгача таълим муассасалар, миллий ва ҳаракатли ўйинлар, жисмоний тарбия ва спорт.

"Ҳеч бир нарса мамлакатни спорт каби тезда дунёга машҳур қила олмайди",- деб билган Республикамизнинг биринчи президенти И.А.Каримов мустақилликнинг илк кунларидан жисмоний маданият ва спортни юксалтиришга алоҳида диққат эътиборни қаратган эдиларки, қисқа фурсатда дунёнинг ўнлаб мамлакатларида юртимиз байроғи кўтарилиб,Ватанимиз мадҳияси янгради.Ўзбек спортчилари эпчиллиги, куч- қудратда, ақл-идрокда, тафаккурда, маҳоратда нималарга қодирлигини кўрсата олади. Умуминсоний қадриятларнинг миллий моҳияти бўлмиш спорт ва жисмоний тарбия давлат сиёсатига айланган истиқлол замонида соғлом авлодни тарбиялаш ва шакллантириш бош вазифалардан ҳисобланади.Шундай экан,биз ҳар бир ўсиб келаётган ёш авлодни жисмоний тарбия ва спорт руҳида тарбиялашимиз керак. Миллий ҳаракатли ўйинларни машғулот давомида қўллаш болаларга катта қизиқиш уйғотади,уларни кайфияти ва бошқа руҳий сифатларига таъсир кўрсатади. Тарихимиздан мерос бўлиб қолган ўзбек халқ миллий ўйинлари ҳаётда тадбиқ этишга кенгроқ йўл очиб берилиши, уни оммавий тус олдирилиши, оилада, мактабгача таълим муассасаларида, мактабларда, дам олиш жойларида, ҳар хил маросим ва байрамларда уни ташкиллаштириш ўсиб келаётган ёш авлод тарбиясига ижобий таъсир кўрсатади. Миллий халқ ўйинлари қадим қадим замонлардан бошлаб, халқ маросимларида, урф-одатларда мустақил бир соҳа сифатида мусобақаларда кенг қўлланилган бўлиб, минг йиллар давомида ривожланиб, такомиллашиб келган.Ўзбек халқ ўйинлари ўзига хос урф-одатларидан, турмуш шароитларидан, яшаш иқлими, тарихий обидалар, атроф-муҳит шароитидан келиб чиққан бўлиб, шуларга яраша жинсига, ёшига, саломатлигига кўра қўлланилади. (1). Таъкидлаш жоизки, ўзбек халқ ўйинлари ва умуман ҳаракатли ўйинлар анча ютуқларга эга. Маълумки, ўзбек халқ ўйинлари ўз ичига ҳаракат жиҳатидан ҳар хил жисмоний сифатларни ривожлантиришга йўналтирилган ўйинларни қамраб олади. Ҳаракатли ўйинлар тизимининг ҳар бир бўғинларидаги ягона мақсад; болаларни ҳаётга, меҳнат ва Ватан ҳимоясига тайёрлаш ишини амалга оширишдир. Мактабгача ёшдаги болаларни жисмоний тарбиялашнинг вазифалари, уларни ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда берилади. Ҳозирги кунда жисмоний тарбия ва спортга жуда катта аҳамият берилмоқда. Чунки биз техника тараққий этган даврда яшамоқдамиз, бу эса инсоният меҳнатдан озод бўлиб, энг хавфли касалликларга олиб келувчи кам каракатлиликка учрашмоқда. Мактабгача тарбия ёшидаги болаларга жисмоний машқларни ўргатишда гимнастиканинг ўрни беқиёсдир. Гимнастика киши организмига ҳар тамонлама таъсир этадиган, унинг асосий физиологик жараёнларини кучайтирадиган, гармоник ривожланишига ёрдам берадиган махсус танланган машқлар тизимидир. Гимнастика машқлари туфайли ҳаётий зарур ҳаракат кўникмалари, ҳаракатларнинг гўзаллиги ва аниқлиги шаклланади, асосий сифатлар-чаққонлик, тезкорлик, куч, чидамлилик, эгулувчанлик ривожланади. Ҳаракатли ўйинлар жисмоний тарбиянинг асосий воситасидир. Ҳаракатли ўйинлар болаларнинг ҳаракат фаолияти жисмонан ривожланишига, ҳаракат кўникмалари ва жисмоний сифатларнинг шаклланишига, организмнинг функсионал фаолиятини оширишга ва қувноқлик туйғуларини кучайтиришга ижобий таъсир кўрсатади. Болаларнинг ҳаракат фаолиятини ташкил этишда спорт ўйинлари ва машқларини катта аҳамият, эътибор берилади. Болалар боғчасида жисмоний тарбияни ташкил этишнинг шакл ва усуллари мавжуд. Жисмоний тарбия машғулотлари болаларни жисмоний машқларни мунтазам ўргатишнинг асосий шаклидир. Ҳаракатли ўйинлар мактабгача тарбия ёшидаги болаларнинг асосий ҳаракат фаолияти, шунингдек жисмоний машқлар сифатида тарбиячи томонидан куннинг турли вақтида, ҳар бир ёш гуруҳи кун тартибига мувофиқ; эрталаб, тушда ва кечги сайр пайтига режалаштирилади. Тарбиячи ўйинларни тақсимлашда ҳаракат кўникмаларининг такомиллашувига хизмат қилувчи ҳаракат мазмунининг ранг-баранглигига, зарур такрорийлик , мураккаблашувни

кўзда тутади. Мактабгача тарбия муассасаларида болаларнинг жисмоний тарбияси барча ходимлар жамоаси томонидан амалга оширилади. Барча ходимлар, мудирадан тортиб, то техник ходимгача ҳар бир боланинг ҳаётини муҳофаза қилиш ва соғлиқни мустаҳкамлаш ҳамда жисмоний тарбиянинг бошқа вазифаларини ҳал қилишга даъват этилганлар. Мактабгача ёшдаги болалар ўйинлари ўзининг ранг-баранглиги билан ажралиб туради. Ўйинлар ўз мазмуни ва ташкил этилиши, болаларга таъсир кўрсатиш даражаси, воситаларнинг турлари ҳамда келиб чиқишига кўра хилма-хилдир. Болаларга тарбиявий таъсир кўрсатишни тўғри ташкил қилиш орқали ўйин сюжетининг кўлами кенгайиши мумкин. Бола мактабгача таълим муассасасига келган кунда уларнинг ўйинлари фақат оилавий турмушдаги воқеаликни акс эттирса, машғулотда билим олиш, сайрга чиқиш, табиатни кузатиш натижасида ўйинларнинг турлари кўпайиб, ўйинлар сонига сон қўшилиб бормоқда. Болалар ўсиб, улғайган сари уларнинг ўйинлар сюжети тобора бойиб, хилма-хиллашиб бораверади. Шу сабабли ҳам мактабгача таълим муассасаларида болалар саломатлигини ошриш борасида ҳаракатли ўйинларни ўрни ва аҳамияти беқиёсдир. Ҳаракатли ўйинлар ҳаракат қобилиятларини комплекс ривожлантириш вазифасининг амалга оширилишини максимал даражада таъминлайди. Чунки уларнинг мазмуни ҳаракат дастурларини ривожлантириш ва алмаштиришга йўналтирилган. Педогогика амалётида предметлар билан сужетли, ҳаракатли ва дидактик ўйинлар фарқланади. Болалар жисмоний тарбиясида ҳаракатли ўйинлар жуда катта аҳамиятга эга. Кичик мактабгача ёшдаги болалар табиий ҳаракатларни ўйинлар ёрдамида ўзлаштирадилар. Ҳаракатли ўйинлар болаларни жисмонан тарбиялашнинг асосий воситалардан бири. Уларни икки ёшдан бошлаб қўллаш мумкин.Бу даврда болалар югуриш, сакраш, улоқтириш, тирмашиб чиқиш каби ҳаёт учун зарур ҳаракат кўникмаларини ўзлаштира бошлайдилар. Жисмоний ривожланишдан ташқари, ҳаракатли ўйинлар болаларда ирода, мардлик, қатъиятлилик, чидамлилик, журъат каби хислатларни тарбиялашга ёрдам беради. Ҳаракатли ўйинлар чоғида болаларнинг ҳаракатлари такомиллашади, ташаббускорлик ва мустақиллик, ишонч ва қадрият каби сифатлари ривожланади. (2). Катта мактабгача ёшдаги болаларнинг ўйинларида ўринбосар предметлар ҳам, кўпгина бошқа ўйин ҳаракатлари ҳам шарт эмас. Болалар предметлар ва улар билан боғлиқ фаолиятларни тенглаштириб, ўз тасаввурларида янги вазиятларни юзага келтира бошлайдилар. Ўйин ички томондан амалга оширилиши мумкин. Бола шахсининг ривожланишига ўйиннинг кўрсатадиган таъсири шундан иборатки, у орқали бола катталарнинг юриш-туриши, ўзаро муносабати билан танишади, булар унинг ўз ҳатти-ҳаракатлари учун намуна бўлиб хизмат қилади, бола ўйинда мулоқот олиб боришнинг асосий кўникмаларини, тенгдошлари билан муносабат ўрнатиш учун зарур сифатларни ўзлаштиради. Мактабгача ёшдаги бола ўйнаб туриб ўқийди, у ўқишга худди муайян қоидали мавжуд бўлган ўзига хос роли ўйиҳга қарагандай қарайди. Бироқ мазкур қоидаларга амал қилиш асосида бола ўзи сезмаган ҳолда энг сода ўқув фаолиятини ўзлаштиради.

Адабиётлар:

Ғуломов А.Х. “Спорт, ҳаракатли ўйинлар ва уни ўқитиш методикаси” Самақанд 2003 й

Ш.Д.Абдуллаев, З. Ш. Юсупова, Қ.П.Арслонов “Бошланғич синфларда жисмоний соғломлаштириш технологиялари” Бухоро 2019 й

Karomatovich I. A. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF YOUNG TEAM ATHLETES //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 02. – С. 1011-1016.

Ibragimov A. K. DEVELOPING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHERS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM //E-Conference Globe. – 2021. – С. 333-338.

Karomatovich I. A. METHODS OF TEACHING CHILDREN FOR MOVEMENT ACTIVITIES IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 242-249.

Ibragimov A. K. Catalog of training tasks for training special endurance of young girl handball players. Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal. Year: 2020, Volume: 10, Issue: 11. P: 486-492. DOI: 10.5958/2249-7137.2020. 01410. X.

Narzullayev, Farrux. "Qizlar sporti yo'nalishi bo'yicha tahsil olayotgan qizlarning yengil atletika darslarida kuch siaftlarini rivojlantirishning pedagogik asoslari." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 1.1 (2020).

Ashrapovich, N. F. (2021). Determination of physical development of primary school students through national movement games. *Middle European Scientific Bulletin, 11.*

Ashrapovich, N. F. (2022). FORMS OF CONTROL OVER THE PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF THE TRAINER AND ITS PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *3*(1), 372-379.

Narzullayev, Farrux Ashrapovich, and Dinara Olimovna Begimkulova. "Sport psixodiagnostikasi fanini o'qitishda ta'lim texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari." *Science and Education* 3.4 (2022): 1724-1730.

Nematovich K. S. Abduyeva Sitorabonu Savriddin kizi, Fatullayeva Muazzam Azimovna, Kurbanov Shukhrat Kuldoshevich. Using of innovation terms in physical education and sport lessons and their social and educational features //Journal of Critical Reviews. doi. – Т. 10. – С. 470-471.

Abdueva S. S. Q. Determining the speed and strength of 14-15 year old handball players in jumping //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 11. – С. 1212-1220.

Abdueva S. S., Khurbonov S., Sabirova N. Evolution of physical performance and techniques of handball girls aged 11-12 //International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology (IJARSET). – 2019.

Abdueva S. S. Activities that increase children's interest in the sport of handball //Innovatsionnoerazvitienauki I obrozovaniemejdunarodnayanauchno-prakticheskayakonferensiya. – 2020.

Rasulovna S. N. THE PLACE OF PHYSICAL TRAINING AND SPORTS IN THE LIFE OF SCHOOL STUDENTS //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 04. – С. 306-312.

Rasulovna S. N. TOOLS FOR DEVELOPING SPECIAL PHYSICAL TRAINING AND PHYSICAL QUALITIES IN SPORTS GAMES //E-Conference Globe. – 2021. – С. 299-305.

Sabirova Nasiba Rasulovna. Basics and Advantages of Individual Training to Increase Technical and Tactical Training of Basketball Players. AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITARIAN RESEARCH. ISSN: 2690-9626 Vol.3, No 1, 2022

Akmalovich, D. B., Khalilovich, T. M., Rasulovna, S. N., & Savrievich, F. F. (2020). Psychological impact of football games to the formation of individuality of the student. *Journal of Critical Reviews*, *7*(6), 466-469.

Сабирова Н. Р. Значение физической культуры в современном обществе //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 6 (51).

Усмонов, Ш. Х., Самадов, С. С., & Фармонов, А. Ч. (2021). Физкультурно-спортивные интересы и мотивационные установки студентов. *Вопросы науки и образования*, (4), 129.

Xujamurodovich, U. S. (2022). CORRECTIONS IN JUMPING IN THE DEFENSIVE BLOCK AGAINST AN OPPONENT IN VOLLEYBALL. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, *3*(1), 442-450.

Azimovna F. M. The quality assessment technology and development techniques in volleyball players //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 04. – С. 242-248.

Azimovna F. M. et al. Educational importance of physical education, sports and health measures in higher educational institutions //E-Conference Globe. – 2021. – С. 321-325.

Azimovna F. M. Formation of spiritual and moral values of pupils in physical education lessons //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2020. – Т. 9. – №. 11. – С. 99-103.

Nematovich K. S. Abduyeva Sitorabonu Savriddin kizi, Fatullayeva Muazzam Azimovna, Kurbanov Shukhrat Kuldoshevich. Using of innovation terms in physical education and sport lessons and their social and educational features //Journal of Critical Reviews. doi. – Т. 10. – С. 470-471.

Салимов, Г. М., Дустов, Б. А., Фарманов, У. А., & Рахмонов, Р. Р. (2020). Показатели констатирующего этапа экспериментальной работы по физическому развитию учеников 7-10 лет общеобразовательных организаций Узбекистана. *Педагогическое образование и наука*, (1), 91-97.

Akmalovich, Dustov Bakhtiyor. "Acmeological peaks of a sports teacher and coach." *Middle European Scientific Bulletin* 11 (2021).

Akmalovich, D. B. (2020). Organization of independent work of students in the process of physical education. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, *9*(11), 120-123.

Safarova Rokhat G. Ways and factors ofoptimization of the content of general secondary education in today's world // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. 2012. №2 (eng). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ways-and-factors-

ofoptimization-of-the-content-of-general-secondary-education-in-today-s-world (дата обращения: 09.05.2022).

Мухитдинова Н.М. Абитова Ж.Р. Механизмы интеллектуального развития дошкольников с помощью физических занятий // Проблемы педагогики.- 2020- № 3 (48) с 79-81

Мухитдинова Н.М. Методология физических упражнений и игр в дошкольних образовательных организациях // Проблемы науки-2020-№9 (57) с 81-83

Мухитдинова Н.М. Эшов Э. Improvement of psychology and pedagogical process on physical training // Intellectual Archive 2018 c 93-96

Djurayeva Maxasti Zokirqizi "The emotion training system for atudents of preschool education for sports gymnastics sports competitions" 88-101 betlar. International Journal of Advanced Research in Monagement and Social Sciences. Vol.1 №2 February 2022

Джураева Махасти Зокировна "Характеристика эмоционально –волевой готовности личности к спортивной деятельности" 169-171 betlar. Россия-Таджикистан –Узбекистан. молодежь и развитие духовной культуры общества: актуальные проблемы и перспективы их решения. 22апреля 2022г.

Маъмуров Б. Б. Бўлажак ўқитувчиларни шахсга йўналтирилган таълим-тарбия жараёнини лойиҳалашга тайёрлашда қўлланиладиган тамойиллар. Современное образование (Узбекистан), 2017. https://cyberleninka.ru/article/n/b-lazhak-ituvchilarni-shahsga-y-naltirilgan-talim-tarbiya-zharayonini-loyi-alashga-tayyorlashda-llaniladigan-tamoyillar

Mamurov B. B. The Need to Prepare Future Teachers to Design a Student-Centered Educational Process. Eastern European Scientific Journal, 2017. http://journale.auris-verlag.de/index.php/EESJ/article/viewFile/600/596

Мамуров Б.Б., Махмудов М.Х. Акмеологическая составляющая образовательной культуры учителя. философские и методологические. https://www.elibrary.ru/item.asp?id=36679921

B Mamurov, A Mamanazarov, K Abdullaev, I Davronov. Acmeological Approach to the Formation of Healthy Lifestyle Among University Students. III International Scientific Congress Society of Ambient …, 2020. https://www.atlantis-press.com/proceedings/isc-sai-20/125937241

ББ Мамуров. Акмеологический подход к воспитанию молодого поколения в наследии предков. Педагогическое образование и наука, 2016. http://www.manpo.ru/manpo/publications/ped_obraz/n2016_03.pdf#page=147

Маъмуров Б.Б. Маманазаров А.Б. Условия развитие у будущих учителей навыков проектирования учебного процесса на основе акмеологического подхода. https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37269472

Файзиев Я. З., Зиёев Д. Я. У. краткий исторический обзор развития физического воспитания и спорта //Academy. – 2020. – №. 9 (60).

Файзиев Я. З., Кузиева Ф. Эффективности использования национальных средств физического воспитания в учебном процессе //Вестник магистратуры. – 2020. – №. 3-1. – С. 95.

U. A. Fayzieva, M. T. Khikimova. Conditions of effectiveness of pedagogical communication. https://mbukckslg.ru/en/usloviya-uspeshnogo-pedagogicheskogo-obshcheniya-ego-funkcii-organizaciya.html

Fayziyeva Umida Asadovna Saidnazarova Gulshan Bolta qizi. "Ta'lim texnologiyalari" fanidan seminar mashg'ulotlarini bajarish bo'yicha metodik ko'rsatma. http://213.230.96.51:8090/files/ebooks/Iqtisodiyot/TALIM_TEXNOLOGIYALARI.pdf